

Villu Kõve
Riigikohus

Teie 20.09.2024 nr 5-24-26/3

Meie .10.2024 nr 2-8/24-15/2

Arvamus töövõimetoetuse seaduse § 12 lõike 4 põhiseaduspärasuse kohta

Austatud esimees

Olete pöördunud Riigikogu esimehe poole kirjaga, milles palute avaldada arvamust töötusvõimetoetuse seaduse (TVTS) § 12 lõike 4 Eesti Vabariigi põhiseadusele (PS) vastavuse kohta osas, milles see ei võimalda töövõimetoetuse maksmist toitjakaotuspensionini saavale isikule.

Teie kiri suunati vastamiseks Riigikogu sotsiaalkomisjonile, kes arutas seda küsimust oma käesoleva aasta 8. oktoobril toimunud istungil. Sotsiaalkomisjon märgib järgmist:

I Vaidlusalune norm

1. TVTS § 12. *Õigus töövõimetoetusele*

(4) Töövõimetoetusele ei ole õigust isikul, kellele makstakse pensioni, vanaduspensionini ootel oleva päästeteenistuja toetust, prokuröri töövõimehüvitist või välisteenistuse seaduse või avaliku teenistuse seaduse alusel makstavat abikaasa- ja registreeritud elukaaslase tasu. [RT I, 06.07.2023, 6 - jõust. 01.01.2024]

2. Riigikogu võttis selle normi vastu töövõimetoetuse seadusega (678 SE). Eelnõu seletuskirja lk 24 on märgitud, et: „Töövõimetoetusele ei ole õigust inimesel, kellele makstakse pensioni, vanaduspensionini ootel oleva päästeteenistuja toetust või välisteenistuja abikaasatasu. Tegemist on samal eesmärgil riigi poolt makstava sissetulekuga.“

3. Õiguskantsler pöördus selgitustaotlusega sotsiaalkomisjoni poole 27.03.2018¹. Õiguskantsler palus komisjonil kujundada seisukoht küsimuses, kas toitjakaotuspensionini eesmärki silmas pidades on komisjoni hinnangul õiguspärane, loogiline ja võimalik, et töövõimetoetust makstakse koos toitjakaotuspensioniga.

4. Sotsiaalkomisjon arutas õiguskantsleri selgitustaotlust 17.04.2018 toimunud istungil (17.04.2018 protokoll lisadega). Sotsiaalministeeriumi esindajad selgitasid istungil, et sotsiaalkindlustushüvitiste määramist tingivad kindlad sotsiaalsed riskid ja samaaegselt mitme riski esinemise korral isikule riigi poolt mitut asendussissetulekut ei tagata. Põhiseadusest tulenevalt on riigil kohustus isikut aidata ja seadusandja on otsustanud, millise riski puhul hüvitisi makstakse. Nii on riikliku pensionikindlustuse seaduses sätestatud, et

¹ Õiguskantsleri kiri sotsiaalkomisjonile: <https://adr.rik.ee/okk/dokument/5653262>

üalpidamisõigust omaval ülalpeetaval on toitja surma korral õigus toitjakaotuspensionile ja töövõimetoetuse seaduse kohaselt on õigus toetusele isikul, kes tahab iseseisvalt elatist teenida, kuid vähenenud või puuduva töövõime tõttu ei saa ta seda teha või teeb ta seda piiratud matus. Nii on riikliku pensionikindlustuse seaduse §-s 6 kui ka töövõimetoetuse seaduse § 12 lõikes 4 fikseeritud, et samaaegselt, mitme sotsiaalse riski esinemise korral, on inimesel õigus ühele riiklikule toetusele või pensionile.

5. Komisjoni liikmed avaldasid 17.04.2018 istungil toimunud arutelu käigus arvamust, et alaealised töövõimetoetuse saajal peaks olema õigus saada teatud sotsiaalse riski olemasolul (toitja kaotus) ka teist asendussissetulekut. Avaldati arvamust, et kuna alaealised lapsed ja puudega inimesed on riigi erilise hoole all, siis on õigustatud neile samaaegselt kahe sotsiaalkindlustushüvitise maksmine.

6. Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammis aastateks 2023–2027 planeeritud vanema kaotanud lastele toitjakaotuspensioni asemel õiglasema toetuse tagamise (Vabariigi Valitsuse tegevusprogramm 2023-2027 punkt 9.1.19).

7. Sotsiaalministeerium tutvustas Riigikogu sotsiaalkomisjoni 11.09.2023 toimunud istungil (11.09.2023 protokoll lisadega) toitjakaotuspensioni puudutava seaduseelnõu väljatöötamiskavatsust, millega kavandatakse lastega peredele makstava toitjakaotuspensioni toitjakaotustoetuseks ümber kujundamist.

8. Sotsiaalkaitseminister tutvustas Riigikogu sotsiaalkomisjoni 07.10.2024 toimunud istungil (07.10.2024 protokoll lisadega) 2024. aasta II poolaasta õigusloomeplaan sotsiaalkaitseministri vastutusvaldkonnas. Vabariigi Valitsusel on kavas käesoleval aastal algatada puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu, millega tõstetakse puudega lapse vanusepiir 18. eluaastani. Sellega seoses muudetakse ka töövõimetoetuse seadust. Edaspidi saab töövõimetoetust taotleda alles 18-aastaseks saamisel. Puudega lapse vanusepiiriga seotud muudatused on plaanitud jõustuma 01.02.2027. Lisaks on Vabariigi Valitsusel sel aastal kavas algatada perehüvitiste seaduse ja teiste seaduste muutmise seadus (toitjakaotustoetus), millega luuakse uus peretoetuse liik – toitjakaotustoetus lapsele, kelle vanem on surnud. Toitjakaotustoetust hakatakse maksta kuni lapse 19-aastaseks saamiseni, õppimise korral kuni 21-aastaseks saamiseni. See eelnõu peaks jõustuma 2026. aasta 1. oktoobril.

II Arvamus

9. Komisjon on seisukohal, et vaidlusalune TVTS § 12 lõige 4 on põhiseaduspärane. PS § 28 lg 2 esimese lause kohaselt on Eesti kodanikul õigus saada riigilt abi vanaduse, töövõimetus, toitjakaotuse ja puuduse korral. Vaidlusaluses sättes väljendub poliitiline tahe, et erinevate sotsiaalsete riskide puhul (vanus, töövõimetus ja toitja kaotus) ei maksa riik mitut liiki pensioni samal ajal, vaid tagab ainult ühe sissetuleku.

10. Siiski on komisjon juba varasemalt leidnud (vt p 4), et teatud sotsiaalse riski olemasolul (toitja kaotus) peaks alaealistel piiratud töövõimega inimesel olema õigus saada ka teist asendussissetulekut.

11. Komisjoni arvamus puudutab 16-aastaseid piiratud töövõimega noori. TVTS § 12 lõige 4 käsitleb laiemat ringi isikuid, kellele makstakse pensioni, vanaduspension ootel oleva päästeteenistuja toetust, prokuröri töövõimehüvitist või välisteenistuse seaduse või avaliku teenistuse seaduse alusel makstavat abikaasa- ja registreeritud elukaaslase tasu. Sättes toodud piirangu kaotamise mõju riigieelarvele võib olla ulatuslik ja vajab hinnangu andmiseks eraldi kaalumist.

12. Komisjon võtab oma arvamuse kujundamisel arvesse Vabariigi Valitsuse kavatsust veel käesoleval aastal alata puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse ja teiste seaduste muutmise seadus ja perehüvitiste seaduse ja teiste seaduste muutmise seadus (toitjakaotuspension) (vt p 8).

Komisjoni 08.10.2024 istungi protokoll on kättesaadav Riigikogu kodulehel alates 16.10.2024.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)
Madis Timpson
esimees